

## Emlékek a hőskorról

Mint annyian annak idején, nagyjából én is véletlenül csöppentem bele a könyvtárügybe: erősen más irányú elfoglaltságomból éppen kézzel-lábbal menekülni akartam, amikor egy barátom szót, hogy a pécsi körzeti könyvtárban nincs könyvtáros, vegyem át a helyét.

Budapestre kellett mennem káderezésre, ahol dr. Telegdi Zsigmond faggatott arról, miért éppen könyvtáros akarok lenni. Kérdésére vad fogalmazásba kezdtem, mert magamnak is meg kellett indokolnom választásomat. Ez alighanem jól sikerült, mert (ha jól rémlik, 650 Ft-os fizetéssel — az előbbi helyem 1300 forintjával szemben) az ország egyik első (gondolom, három első is volt!) körzeti könyvtárának vezetője, gépirónője, raktárosa, feldolgozója, könyvszállítója stb...-je lettem. A stb.-be a takarítás nem tartozott bele, a fűtésből meg csak a szén rárakása a kályha már égő tüzére.

Az ünnepélyes átadásra lejött Pécsre dr. Sebestyén Géza, aki akkor az Országos Könyvtári Központ népkönyvtári osztályának — vagy hogy is hívták — egyszemélyes kiküldöttje volt, s aki lényegesen többet tudott nálam. Nagytudású férfiú volt, mégpedig nemcsak úgy általában, hanem a saját dolgaiban is. Ő ugyanis tudta, hol van a könyvtár, én meg nem.

Elmentünk hát az egykori banképületbe, ahol két szobába felhalmozva várt ránk néhány ezer Pestről küldött könyv. (Szavamra, olyan jól megválogatott könyvtárral még életemben nem találkoztam!) Ideiglenesen megbízott és lelépett elődöm, egy menyecske, lefektette őket a padlóra, és valami sorrendet próbált a könyvek között kialakítani. Feküdt ott egy leltárkönyv is az asztalon. Nyitva volt, de megkezdésének szép feladata rám, illetve, hogy pontos legyek, Sebestyén Gézára várt. A szoba bútorzata a könyveken kívül még egy székből és egy kályhából állt. Sebestyén Géza megmutatta, hogyan kell leltározni. Bizott benne, hogy a leltárkönyvet a végén majd össze is adom. Ezután a kezembe nyomott egy 10 000 Ft-ról szóló betétkönyvet, s azt mondta, hogy tartalma bútorozásra, polcokra való. Kérjek három asztalostól árajánlatot (akkoriban csak maszokról lehetett szó, mert állami nem volt), de ne a legolcsóbbat fogadjam el, mert az szélhámos; legjobban, ha a középsőt, mert az talán tisztességes lesz, a számlákat meg ne szórjam el, és ha valami baj van, írjak neki.

Az idő pergett, a könyvtárba állvány is került — káprázatosan csúnyára sikerült —, de a személynév még mindig csak egyedül én voltam.

Egyszer néhány fiatal tanár valami ok miatt meglátogatta a könyvtárat. Megálltak a polcok mellett, és valami reménytelen nosztalgiaiával megszólalt egyikük:

— De jó lehet itt dolgozni!

Hát, ami azt illeti, dolgozni valóban lehetett! Engem úgy meghatott, hogy valaki dolgozni akar, hogy azt mondtam:

— Tudja mit, jöjjön ide holnap! Kezdheti is a munkát!

Úgy látszik, még nem volt állása, másnap tehát megkezdte a robotot, mint szervező könyvtáros. De továbbra is hiányzott a harmadik. Hirdetést tettünk tehát közzé gépirónőre.

Micsoda áradat indult meg! Jött csinos, csintalan, szőke, barna, öreg, fiatal. Egvetlenegy fajta nem jelentkezett: aki gépelni tudott. (Akkor ez még lenézett foglalkozás volt.) Valamennyi égett a vágytól, hogy ott helyben tanuljon meg gépelni, és ennek érdekében mindegyik kigúvadt szemmel kereste a gépen az A és B betűs billentyűt.

Egyébként a bemutatkozó szövege mindnek ezzel kezdődött:

— Szöllősy elvtársat keresem, ez és ez az elvtárs küldött!

Aztán egy-két perc múlva, miután megtalálta az A és B betűt, a lehetőséghez képest szelíden eltávolított.

Egyszer azonban egy feltűnően jó küllemű nő állított be hozzánk, és azt mondta:

— Szöllősy elvtársat keresem!

Ez nem volt újdonság, mert a szöveg korábban is mindig így kezdődött, és a nők fele szintén rendkívül csinos volt, tehát eszerint választottam:

— Én vagyok! Maga pedig leül a géphez és megkeresi gyorsan az A és B betűt!

— Fontos ez?

— Feltétlenül! Tudom, magát a jóisten elvtárs küldte, tehát ennél a részletnél ne időzzünk sokáig, hanem méltóztassék nekiülni a gépnek!

— Kivételesen nem tekintene el ettől?

— Szó sem lehet róla!

— Akkor sem, ha én vagyok a minisztérium káderosztályának a vezetője?

Úgy láttam, hogy ez a körülmény lényegesen változtatott a helyzeten. Mindenestre orv dolog volt tőle a megtevéstől, az akkori káderekénél szokatlan külcsín.

— Rendelkezzék velem!

Nagyon jól megebédeltünk tehát a káderessel, de ezzel a gépirás még nem oldódott meg. Akkor még azt hittem, hogy végzetes tehetetlenségem az oka, ma már azonban tudom, hogy ez alig néhány helyen intéződött el, mert mindenütt „problémás” ügy volt.

Aztán megkerült a harmadik ember is.

Hogyan születik a harmadik? Vagy választjuk, vagy kapjuk. Akit kapunk, az vagy akar jönni, vagy meg akarunk tőle szabadulni. Mi is úgy kaptuk, tehát eleve nagy ellenszenvvel fogadtuk. Szegény Szabó Aladárné, aki most a Pécsi Megyei Könyvtárban dolgozik, talán nem haragszik, ha elárulom, hogy érkezésének első hírére nem vetett szét bennünket az öröm. Tehát annyi munkát adtunk neki, hogy egy behemót férfi is inaszakadt lett volna tőle, de ő kibírta. A nők különben is e munkaterületen csodákra képesek, ráadásul ő amúgy sem valami békés helyről jött. Begyűjtésből vagy valami hasonlóból, ahonnan csak menekülni lehetett.

Ráztuk a rongyot, már takarítónőre is szükség lett. Szereztünk azt is: 16 éves volt, aranyos, jókedvű, néha még takarított is. A kor divatja szerint, aki nem tegeződött, az gyanússá vált, tehát össze-vissza tegeződtünk. Így természetesen a takarító-lánykával is, aki félig könyvtáros is lett, de később elkallódott erről a pályáról.

Ilyen előzmények után nyitottuk meg az első letéti könyvtárat Baranyában, valahol a déli határ mellett 1949. május 8-án.

Akik ezt az időt nem élték át, azoknak mindez anekdotának tűnik. Mint például az is, hogy volt egy pénzügyi ellenőrzésünk. A pénzügy különben is mindig nagy ügy volt, pénzügyesről viszont a könyvtárban akkor még szó sem lehetett, tehát „muszáj herkulesként” mi kezeltük a pénzt is. Kaptunk előleget, összegyűjtöttünk egy csomó számlát, és amikor elfogyott az előleg, elszámoltunk.

Az ellenőrzés előtt közeledett a karácsony, óriási rohammunkába fogtunk: szaladgáltunk ide-oda, és amikor összegyűltek számláink, megkértünk egy tanárt, aki értett a pénzügyekhez, hogy rendezze elszámolásainkat. Ő neki is állt, szép kimutatásokat kezdett szerkeszteni, de egyszerűen megbetegedett. Fizetni azonban továbbra is kellett, s mivel az egész köteghez nem mertünk hozzányúlni, a zsebemből fizettem. Karácsony délelőttjén jött az ellenőr, és amikor már majdnem elbúcsúzott volna tőlünk, beleonyolódott az összeadásba. Ugyanis több pénzről volt számlánk, mint amennyit kaptunk. Persze, mert a saját pénzemből is fizettem. Éppen akkor akartam kivenni a zsebemből kifizetett számlák összegét, és már ki is néztem a kirakatban, hogy mit veszek meg a pénzemből karácsonyi ajándéknak. Nem volt mit kivenni. A revizor közölte: van olyan pénzügyi rendelet, miszerint ha a pénztárban felesleg található, az az államé. Fel is vette róla a jegyzőkönyvet, de ez már nem változtatott azon a tényen, hogy karácsonyi áldozatot hoztam a magyar könyvtárügyért.

Sok minden ma már hihetetlenül hangzik abból az időből. Például az, hogy a könyvtári jármű ismeretlen fogalom volt. Emiatt a könyvtár olyan egyesületté vált, amelyek állandóan tarhálni kényszerültek, ha a könyvtáros utazni akart: kerékpárt, traktort; ahol lehetett, igénybe vette a vasutat, ahol pedig nem volt vasút, ott cipekedett a megállótól a községig. Soha életemben annyi csomagot nem cipeltem.

A könyvtárosok? Az elején nem sokkal fizettük őket, csak tiszteletdíjjal. Ritkán díjjal és gyakran tisztelettel. Ezt akkor társadalmi munkának hívták. Nem akarom őket bántani, de csodálatos emberek voltak. Sokról tanulmányt kellett volna írni, mert így elvesztek az utókor számára. Volt olyan is köztük, aki soha egyetlenegy könyvet sem olvasott. (Remélem, most már nincs ilyen!) A könyvet azonban nagyon tisztelte. Últ a széken, háta mögött a könyvespolc. Ha bejött valaki, akkor a következőt mondta:

— Ezt magának tettem félre! — és benyúlt a háta mögé, leemelte a halmazból valamelyik könyvet. Nem akarok gonoszkodni, de néha az az érzésem, nem kölcsönzött rosszabbul, mint aki mindent végigolvasott.

Akkor jött szokásba a versengés is. A könyvtárosok egy része erősen szépirodalmi ihletettségű volt, és jelentései lírának ugyan nagyon szépen hatottak, az ellenőrzés próbáját azonban nem nagyon állták. Egyszer az egyik könyvtárosunk jelentette, hogy olvasótoborzási tervét 2100%-ra sikerült teljesítenie. Kirohantunk hozzá, mert ez világraszóló eredménynek ígérkezett! Kiderült, hogy valóban igaz van: egy olvasója volt, és összeszedett hozzá még huszat!

No nemcsak ezek a bizarr dolgok történtek a „hőskorban”. Hanem az is, hogy *rengeteg ember önzetlenül, szívvél-lélekkel küzdött azért a valamiért, a könyvtárért*, amiről sokszor nem is voltak pontos fogalmai. Vándorlódák 50 könyvvel, szekrények a falusi iskolákban és a rengeteg meg nem fizetett és meg nem fizethető energia kellett, hogy eljussunk a mai napig.

Egy kétségtelen: ma már nyilván nem így kezdenénk, de nem bizonyos, hogy anélkül a nagy lelkesedés nélkül, amivel sok ezren tettük dolgunkat az országban, akár szakképzett emberekkel is előbbre tartana a magyar közművelődési könyvtárügy, mint ahol most van.

S z ö l l ő s y K á l m á n